

ΓΕΩΠΟΝΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
AGRICULTURAL UNIVERSITY OF ATHENS

Ανάλυση διακύμανσης με υποδειγματοληψία

Κατσιλέρος Αναστάσιος

2017

Ανάλυση διακύμανσης με υποδειγματοληψία

Σε πολλά πειράματα οι παρατηρήσεις που λαμβάνουμε ανά πειραματική μονάδα μπορούν να είναι περισσότερες από μία. Αυτό μας επιτρέπει να υπολογίσουμε το μέγεθος του σφάλματος στα διάφορα στάδια του πειράματος. Οι μονάδες από τις οποίες λαμβάνονται οι παρατηρήσεις αυτές, ονομάζονται δειγματοληπτικές μονάδες.

Έχουμε δύο πηγές παραλλακτικότητας.

α. Η παραλλακτικότητα μεταξύ των πειραματικών μονάδων που δέχθηκαν την ίδια επέμβαση, η οποία ονομάζεται **Πειραματικό σφάλμα**.

β. Η παραλλακτικότητα μεταξύ των δειγματοληπτικών μονάδων που δέχθηκαν την ίδια επέμβαση, η οποία ονομάζεται **Δειγματοληπτικό σφάλμα**.

Εντελώς Τυχαιοποιημένο Σχέδιο με υποδειγματοληψία

Το Γραμμικό Πρότυπο

$$Y_{ijk} = \mu + \tau_i + \varepsilon_{ij} + \delta_{ijk}$$

όπου

Y_{ijk} = το k δείγμα της j παρατήρησης της i επέμβασης

μ = ο μέσος όρος του πληθυσμού

τ_i = η επίδραση της i-στής επέμβασης

$\varepsilon_{ij} \sim N(0, \sigma_\varepsilon^2)$ το πειραματικό σφάλμα

$\delta_{ijk} \sim N(0, \sigma_\delta^2)$ το δειγματοληπτικό σφάλμα

Κατάτμηση Αθροίσματος Τετραγώνων

$$Y_{ijk} = \mu + \tau_i + \varepsilon_{ij} + \delta_{ijk}$$

$\bar{Y}_{...}$	εκτιμά	μ
$\bar{Y}_{i..} - \bar{Y}_{...}$	»	τ_i
$\bar{Y}_{ij.} - \bar{Y}_{i..}$	»	ε_{ij}
$Y_{ijk} - \bar{Y}_{ij.}$	»	δ_{ijk}

οπότε:
$$Y_{ijk} = \bar{Y}_{..} + (\bar{Y}_{i..} - \bar{Y}_{...}) + (\bar{Y}_{ij.} - \bar{Y}_{i..}) + (Y_{ijk} - \bar{Y}_{ij.})$$

$$Y_{ijk} - \bar{Y}_{..} = (\bar{Y}_{i..} - \bar{Y}_{...}) + (\bar{Y}_{ij.} - \bar{Y}_{i..}) + (Y_{ijk} - \bar{Y}_{ij.})$$

Αν υψώσουμε στο τετράγωνο την πιο πάνω ταυτότητα για κάθε παρατήρηση και αθροίσουμε όλες τις παρατηρήσεις:

$$\sum_{i=1}^a \sum_{j=1}^n \sum_{k=1}^s (Y_{ijk} - \bar{Y}_{..})^2 = ns \sum_{i=1}^a (\bar{Y}_{i..} - \bar{Y}_{...})^2 + s \sum_{i=1}^a \sum_{j=1}^n (\bar{Y}_{ij.} - \bar{Y}_{i..})^2 + \sum_{i=1}^a \sum_{j=1}^n \sum_{k=1}^s (Y_{ijk} - \bar{Y}_{ij.})^2$$

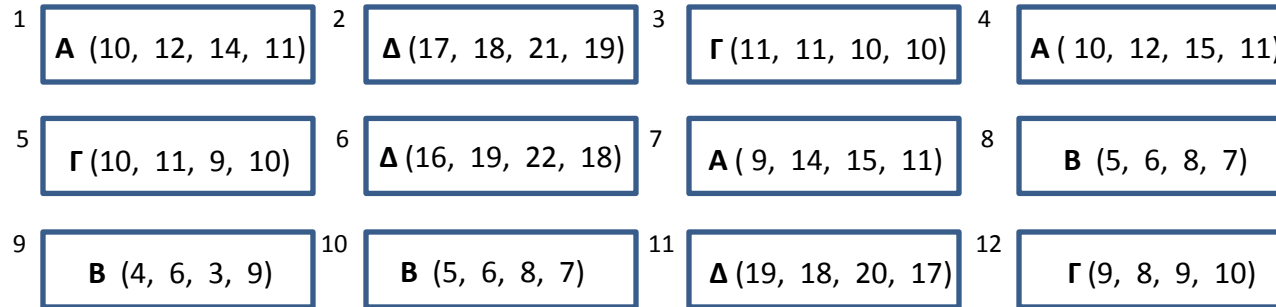
Πειραματικοί Σχεδιασμοί

Πίνακας Ανάλυσης της Παραλλακτικότητας για το Εντελώς Τυχαιοποιημένο Σχέδιο με υποδειγματοληψία.

Πηγή παρ/τητας	ΒΕ	ΑΤ	ΜΤ	F	ΘΣΜΤ*
Επεμβάσεις	a-1	$AT\varepsilon = ns \sum_{i=1}^a (\bar{Y}_{i..} - \bar{Y}_{...})^2$	$MT\varepsilon = \frac{AT\alpha}{(\alpha-1)}$	$\frac{MT\varepsilon}{MTn}$	$\sigma_s^2 + s\sigma_e^2 + ns \frac{\sum \tau_i^2}{a-1}$
Πειραματικό σφάλμα	a(n-1)	$AT\pi.\sigma. = s \sum_{i=1}^a \sum_{j=1}^n (\bar{Y}_{ij.} - \bar{Y}_{i..})^2$	$MTn = \frac{AT\pi\sigma}{\alpha(n-1)}$	$\frac{MTn}{MTs}$	$\sigma_s^2 + s\sigma_e^2$
Δειγματοληπτικό σφάλμα	an(s-1)	$AT\delta.\sigma. = \sum_{i=1}^a \sum_{j=1}^n \sum_k^s (Y_{ijk} - \bar{Y}_{ij.})^2$	$MTs = \frac{AT\delta\sigma}{\alpha n(s-1)}$		σ_s^2
Σύνολο	ans-1	$AT_\sigma = \sum_{i=1}^a \sum_{j=1}^n \sum_k^s (Y_{ijk} - \bar{Y}_{...})^2$			

Πειραματικοί Σχεδιασμοί

Παράδειγμα 1. Πείραμα τεσσάρων επεμβάσεων με τρεις επαναλήψεις των τεσσάρων παρατηρήσεων σε ΕΤΣ.

Επέμβαση	Επανάληψη 1					Επανάληψη 2					Επανάληψη 3					Y _{1..}	Ȳ _{1..}
	1	2	3	4	Y _{11.}	1	2	3	4	Y _{12.}	1	2	3	4	Y _{12.}		
A	10	12	14	11	47	10	12	15	11	48	9	14	15	11	49	144	12,0
B	5	6	8	7	26	4	6	3	9	22	5	6	8	7	26	74	6,2
Γ	11	11	10	10	42	10	11	9	10	40	9	8	9	10	36	118	9,8
Δ	17	18	21	19	75	16	19	22	18	75	19	18	20	17	74	224	18,7

$$Y_{...} = 560 \quad \bar{Y}_{...} = 11,6$$

Πειραματικοί Σχεδιασμοί

Το συνολικό άθροισμα τετραγώνων υπολογίζεται ως εξής:

$$AT_{\text{συνόλου}} = \sum_{i=1}^a \sum_{j=1}^n \sum_{k=1}^s (Y_{ijk} - \bar{Y}_{...})^2 = \sum_{i=1}^a \sum_{j=1}^n \sum_{k=1}^s Y_{ijk}^2 - \left[\sum_{i=1}^a \sum_{j=1}^n \sum_{k=1}^s Y_{ijk} \right]^2 / ans$$

Ο διορθωτικός όρος: $\Delta O = \frac{Y_{...}^2}{ans} = \frac{500^2}{4 * 3 * 4} = 6533,33$

$$AT_{\text{συνόλου}} = 10^2 + 12^2 + \dots + 17^2 - 5208 = 100 + 144 + \dots + 289 - 6533,3 = 1114,6$$

Το άθροισμα τετραγώνων επεμβάσεων δίνεται ως εξής:

$$AT_{\text{επεμβάσεων}} = ns \sum_{i=1}^a (\bar{Y}_{i..} - \bar{Y}_{...})^2 = \sum_{i=1}^a \frac{Y_{i..}^2}{ns} - \Delta O = \frac{144^2}{3 * 4} + \dots + \frac{224^2}{3 * 4} - 6533,3 = 992,7$$

Πειραματικοί Σχεδιασμοί

Το άθροισμα τετραγώνων πειραματικών μονάδων υπολογίζεται ως εξής:

$$AT\pi.\mu. = \sum \frac{Y_{ij}^2}{s} - \Delta O = \left(\frac{47^2}{4} + \dots + \frac{74^2}{4} \right) - 5208 = 7534 - 6533,3 = 1000,7$$

Το άθροισμα τετραγώνων πειραματικού σφάλματος υπολογίζεται ως εξής:

$$AT\pi.\sigma. = AT\pi.\mu. - AT\varepsilon = 1000,7 - 992,7 = 8$$

Το άθροισμα τετραγώνων δειγματοληπτικού σφάλματος υπολογίζεται ως εξής:

$$AT\delta.\sigma. = AT\sigma - AT\pi.\mu. = 1114,7 - 1000,7 = 114$$

Πειραματικοί Σχεδιασμοί

Πηγή παρ/τητας	BE	AT	MT	F	Prob > F
Πειραματικές μονάδες	$an - 1 = 11$	1000,7			
Επεμβάσεις	$a - 1 = 3$	992,67	330,889	330,89	<,0001
Πειραματικό σφάλμα	$a(n - 1) = 8$	8	1	0,32	
Δειγματοληπτικό σφάλμα	$an(s-1) = 36$	114	3,16		
Σύνολο	$ans-1 = 47$	1114,67			

Η κρίσιμη τιμή του F πίνακα για BE αριθμητή (3) και BE παρανομαστή (8) και $\alpha = 0,05$ είναι 4,06. Επειδή η τιμή F πειράματος = 330,89, είναι μεγαλύτερη από την κρίσιμη τιμή, οι επεμβάσεις διαφέρουν στατιστικά σημαντικά μεταξύ τους.

Πειραματικοί Σχεδιασμοί

```
> attach(crd_subsampling)
> Tr=factor(Tr); R=factor(R); S=factor(S)
> fit=aov(Y~Tr+Error(Tr:R))
Warning message:
In aov(Y ~ Tr + Error(Tr:R)) : Error() model is singular
```

```
> summary(fit)
```

Error: Tr:R

	Df	Sum Sq	Mean Sq	F value	Pr(>F)
Tr	3	992.7	330.9	330.9	1e-08 ***
Residuals	8	8.0	1.0		

Signif. codes: 0 '***' 0.001 '**' 0.01 '*' 0.05 '.' 0.1 ' ' 1

Error: Within

	Df	Sum Sq	Mean Sq	F value	Pr(>F)
Residuals	36	114	3.167		

Πειραματικοί Σχεδιασμοί

```
> library(agricolae)
> LSD.test(Y, Tr, 8, 1, console = T)
```

Study: Y ~ Tr

LSD t Test for Y

Mean Square Error: 1

Tr, means and individual (95 %) CI

	Y	std	r	LCL	UCL	Min	Max
1	12.000000	2.0449494	12	11.334314	12.665686	9	15
2	6.166667	1.7494588	12	5.500981	6.832353	3	9
3	9.833333	0.9374369	12	9.167647	10.499019	8	11
4	18.666667	1.7232809	12	18.000981	19.332353	16	22

Alpha: 0.05 ; DF Error: 8

Critical Value of t: 2.306004

least Significant Difference: 0.9414222

Treatments with the same letter are not significantly different.

	Y	groups
4	18.666667	a
1	12.000000	b
3	9.833333	c
2	6.166667	d

Σχέδιο Τυχαιοποιημένων Πλήρων Ομάδων με Υποδειγματοληψία

Το Γραμμικό Πρότυπο

$$Y_{ijk} = \mu + \tau_i + \beta_j + \varepsilon_{ij} + \delta_{ijk}$$

όπου

Y_{ijk} = η παρατήρηση στο k δείγμα της j ομάδας της i επέμβασης

μ = ο μέσος όρος του πληθυσμού

τ_i = η επίδραση της i επέμβασης

β_j = η επίδραση της j ομάδας

$\varepsilon_{ij} \sim N(0, \sigma_\varepsilon^2)$ το πειραματικό σφάλμα

$\delta_{ijk} \sim N(0, \sigma_\delta^2)$ το δειγματοληπτικό σφάλμα

Πειραματικοί Σχεδιασμοί

Πίνακας Ανάλυσης της Παραλλακτικότητας για το Σχέδιο Τυχαιοποιημένων Πλήρων Ομάδων με υποδειγματοληψία.

Πηγή παρ/τητας	ΒΕ	ΑΤ	ΜΤ	F	ΘΣΜΤ
Ομάδες	$b - 1$	$AT_o = as \sum_{j=1}^b (\bar{Y}_{.j} - \bar{Y}_{...})^2$	$MT_o\mu$	$\frac{MT_o\mu}{MT\pi\sigma}$	$\sigma_\delta^2 + s\sigma_\varepsilon^2 + as\sigma_b^2$
Επεμβάσεις	$a-1$	$AT_\varepsilon = bs \sum_{i=1}^a (\bar{Y}_{i..} - \bar{Y}_{...})^2$	MT_ε	$\frac{MT_\varepsilon}{MT\pi\sigma}$	$\sigma_\delta^2 + s\sigma_\varepsilon^2 + bs\sigma_\alpha^2$
Πειραματικό σφάλμα	$(a-1)(b-1)$	$AT\pi\sigma = s \sum_{i=1}^a \sum_{j=1}^b (\bar{Y}_{ij.} - \bar{Y}_{i..} - \bar{Y}_{.j.} + \bar{Y}_{...})^2$	$MT\pi\sigma$	$\frac{MT\pi\sigma}{MT\delta\sigma}$	$\sigma_\delta^2 + s\sigma_\varepsilon^2$
Δειγματοληπτικό σφάλμα	$ab(s-1)$	$AT\delta\sigma = \sum_{i=1}^a \sum_{j=1}^b \sum_k^s (Y_{ijk} - \bar{Y}_{ij.})^2$	$MT\delta\sigma$		σ_δ^2
Σύνολο	$abs-1$	$AT_\sigma = \sum_{i=1}^a \sum_{j=1}^b \sum_k^s (Y_{ijk} - \bar{Y}_{...})^2$			

Πειραματικοί Σχεδιασμοί

Παράδειγμα 2. Το παράδειγμα 1 σε σχέδιο Τ.Π.Ο. με τρεις ομάδες των τεσσάρων παρατηρήσεων.

Πηγή παρ/τητας	ΒΕ	ΑΤ	ΜΤ	F	Pr(>F)
Ομάδες	2	1,0	0,5	0,449	0,658
Επεμβάσεις	3	992,7	330,9	285,317	<,0001
Πειραματικό σφάλμα	6	7,0	1,2		
Δειγματοληπτικό σφάλμα	36	114	3,167		
Σύνολο	46				

Πειραματικοί Σχεδιασμοί

```
> fit=aov(Y~Tr+R+Error(Tr:R))
```

```
Warning message:
```

```
In aov(Y ~ Tr + R + Error(Tr:R)) : Error() model is singular
```

```
> summary(fit)
```

```
Error: Tr:R
```

	Df	Sum Sq	Mean Sq	F value	Pr(>F)
Tr	3	992.7	330.9	285.317	7.36e-07 ***
R	2	1.0	0.5	0.449	0.658
Residuals	6	7.0	1.2		

```
---
```

```
Signif. codes: 0 '***' 0.001 '**' 0.01 '*' 0.05 '.' 0.1 ' ' 1
```

```
Error: Within
```

	Df	Sum Sq	Mean Sq	F value	Pr(>F)
Residuals	36	114	3.167		

Πειραματικοί Σχεδιασμοί

```
> LSD.test(Y,Tr,6,1.2,console = T)
```

Study: Y ~ Tr

LSD t Test for Y

Mean Square Error: 1.2

Tr, means and individual (95 %) CI

	Y	std	r	LCL	UCL	Min	Max
1	12.000000	2.0449494	12	11.226219	12.773781	9	15
2	6.166667	1.7494588	12	5.392885	6.940448	3	9
3	9.833333	0.9374369	12	9.059552	10.607115	8	11
4	18.666667	1.7232809	12	17.892885	19.440448	16	22

Alpha: 0.05 ; DF Error: 6

Critical Value of t: 2.446912

least Significant Difference: 1.094292

Treatments with the same letter are not significantly different.

	Y	groups
4	18.666667	a
1	12.000000	b
3	9.833333	c
2	6.166667	d

Πειραματικοί Σχεδιασμοί

Άσκηση 1. Μελετήθηκε η επίδραση τριών αντιβιοτικών στην ανάπτυξη ενός βακτηρίου. Χρησιμοποιήθηκε το εντελώς τυχαίοποιημένο σχέδιο με τέσσερις επαναλήψεις (τρυβλία) και μετρήθηκε η αναστολή ανάπτυξης του βακτηρίου σε τέσσερις περιοχές των τρυβλίων. Ελέγξτε αν υπάρχουν στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των αντιβιοτικών.

	Τρυβλία			
Αντιβιοτικά	1	2	3	4
A	2	4	3	2
	4	5	5	4
	1	3	3	5
	3	4	2	2
B	5	8	9	7
	8	8	10	9
	7	9	9	8
	6	5	6	8
C	12	12	14	10
	11	15	15	14
	9	10	9	15
	13	8	11	12